HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a patra)

16 martie 2023 *

„Trimitere preliminară – Protecția consumatorilor – Directiva 93/13/CEE – Articolele 3, 4 și 5 – Contracte încheiate cu consumatorii – Împrumuturi ipotecare – Clauze abuzive – Clauză privind comisionul de acordare a împrumutului – Cerere de anulare a acestei clauze și de restituire a sumei plătite în acest temei – Caracterul clar și inteligibil al unei clauze – Existența unei legislații naționale specifice”

În cauza C-565/21,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania), prin decizia din 10 septembrie 2021, primită de Curte la 14 septembrie 2021, în procedura

Caixabank SA

împotriva

X

CURTEA (Camera a patra),

compusă din domnul C. Lycourgos, președinte de cameră, doamna L. S. Rossi, domnii J.-C. Bonichot, S. Rodin (raportor) și doamna O. Spineanu-Matei, judecători,

avocată generală: doamna J. Kokott,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru Caixabank SA, de J. Gutiérrez de Cabiedes Hidalgo de Caviedes, abogado;

– pentru guvernul spaniol, de A. Gavela Llopis și M. J. Ruiz Sánchez, în calitate de agenți;

– pentru Comisia Europeană, de J. Baquero Cruz și N. Ruiz García, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatei generale,

* Limba de procedură: spaniola.

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolelor 3-5 din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Caixabank SA (denumită în continuare „instituția bancară”), pe de o parte, și X (denumit în continuare „consumatorul”), pe de altă parte, cu privire la caracterul pretins abuziv al unei clauze dintr-un contract de credit cu garanție ipotecară referitoare la un comision de acordare a împrumutului.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

3 Articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13 prevede:

„(1) O clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.”

4 Potrivit articolului 4 din directiva menționată:

„(1) Fără să aducă atingere articolului 7, caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde.

(2) Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definirea obiectului [principal al] contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil.”

5 Articolul 5 din aceeași directivă prevede:

„În cazul contractelor în care toate clauzele sau o parte a acestora sunt prezentate consumatorului în scris, acestea trebuie întotdeauna redactate într-un limbaj clar și inteligibil. În cazul în care există îndoieli cu privire la sensul unei clauze, prevalează interpretarea cea mai favorabilă pentru consumator. Această normă de interpretare nu se aplică în contextul procedurilor prevăzute la articolul 7 alineatul (2).”

6 Secțiunea 4 din partea B din anexa II la Directiva 2014/17/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 4 februarie 2014 privind contractele de credit oferite consumatorilor pentru bunuri imobile rezidențiale și de modificare a Directivelor 2008/48/CE și 2013/36/UE și a Regulamentului (UE) nr. 1093/2010 (JO 2014, L 60, p. 34) prevede la punctul 3 prima teză:

„În secțiunea privind «alte componente ale [dobânzii anuale efective (DAE)]» se listează toate celelalte costuri incluse în DAE, inclusiv costurile de achitat o singură dată, cum ar fi taxele de administrare, precum și costurile obișnuite, cum ar fi taxele de administrare anuale."

Dreptul spaniol

7 Alineatul 4 al anexei II la Orden del Ministerio de la Presidencia, sobre transparencia de las condiciones financieras de los préstamos hipotecarios (Ordinul Cancelariei prim-ministrului privind transparența condițiilor financiare ale împrumuturilor ipotecare) din 5 mai 1994 (BOE nr. 112, din 11 mai 1994, p. 14444), intitulat „Comisioane", are următorul cuprins:

„(1) Comision de acordare – Toate cheltuielile de analiză a împrumutului, de acordare sau de procesare a unui împrumut ipotecar sau alte cheltuieli similare inerente activității instituției creditoare ocazionate de acordarea împrumutului trebuie integrate în mod obligatoriu într-un comision unic, denumit comision de acordare, care se plătește o singură dată. Cuantumul, precum și forma și data achitării acestuia vor fi precizate în această clauză.

[…]

(2) Alte comisioane și cheltuieli ulterioare – Suplimentar față de «comisionul de acordare», singurele comisioane care pot fi convenite în sarcina împrumutatului sunt:

[…]

c) comisioanele care, aduse în mod corespunzător la cunoștința Băncii Spaniei în conformitate cu dispozițiile Ordinului din 12 decembrie 1989 și ale normelor de aplicare a acestuia, corespund furnizării de către instituție a unui serviciu specific, altul decât simpla administrare obișnuită a împrumutului […] "

Litigiul principal și întrebările preliminare

8 La 21 septembrie 2005, consumatorul a încheiat cu instituția bancară un contract de credit cu garanție ipotecară, în valoare de 130 000 de euro, care prevedea plata unei sume de 845 de euro cu titlu de comision de acordare a prestației dobândite.

9 La 24 aprilie 2018, consumatorul a formulat o acțiune împotriva instituției bancare, solicitând anularea clauzei privind comisionul de acordare și restituirea sumei plătite. Această cerere a fost admisă de Juzgado de Primera Instancia (Tribunalul de Primă Instanță, Spania), care a declarat această clauză nulă și neavenită și a dispus ca instituția bancară să ramburseze consumatorului suma plătită.

10 Instituția bancară a formulat apel la Audiencia Provincial de Palma de Mallorca (Curtea Provincială din Palma de Mallorca, Spania), care a fost respins pentru motivul că instituția bancară nu ar fi demonstrat că cuantumul comisionului corespundea prestării unui serviciu efectiv. Ulterior, instituția bancară a declarat recurs la Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania), care este instanța de trimitere.

11 Această instanță consideră că răspunsul dat de Curte în Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578), la întrebările care îi erau adresate cu privire la comisionul de acordare în cazul împrumuturilor și creditelor ipotecare, precum și cu privire la jurisprudența consacrată a Curții în această materie ar fi fost determinat de faptul că instanțele de trimitere au prezentat legislația și jurisprudența naționale în mod denaturat. Acest lucru ar fi condus la interpretarea respectivei hotărâri a Curții de către un număr semnificativ de instanțe spaniole în sensul că declară jurisprudența Tribunal Supremo (Curtea Supremă) referitoare la comisionul de acordare ca fiind contrară dreptului Uniunii.

12 În aceste împrejurări, Tribunalul Supremo (Curtea Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) O jurisprudență națională care, având în vedere reglementarea specifică a comisionului de acordare în dreptul național ca fiind o remunerație pentru serviciile privind analiza, acordarea sau procesarea împrumutului sau a creditului ipotecar sau pentru alte servicii similare inerente activității împrumutătorului legate de acordarea împrumutului sau a creditului, care se plătește o singură dată și, în general, la încheierea contractului, consideră că clauza care prevede comisionul respectiv reglementează un element esențial al contractului, întrucât constituie un element principal al prețului, și nu poate fi considerată abuzivă dacă este redactată în mod clar și inteligibil, în sensul larg stabilit de jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, este contrară articolului 3 alineatul (1), articolului 4 și articolului 5 din Directiva [93/13]?

2) O jurisprudență națională care, pentru a aprecia caracterul clar și inteligibil al unei clauze care reglementează un element esențial al contractului de împrumut sau de credit ipotecar, ia în considerare aspecte precum cunoașterea extinsă a clauzei respective de către consumatori, informațiile obligatorii pe care instituția financiară trebuie să le furnizeze potențialului împrumutat în conformitate cu reglementarea fișelor de informații standardizate, publicitatea instituțiilor bancare, atenția deosebită acordată de consumatorul mediu, întrucât este un element al prețului care trebuie achitat integral la momentul încheierii contractului de împrumut și reprezintă o parte esențială a sacrificiului economic pe care îl presupune obținerea împrumutului, precum și faptul că formularea, amplasarea și structura clauzei conduc la concluzia că aceasta constituie un element esențial al contractului, este contrară articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13?

3) O jurisprudență națională care consideră că o clauză contractuală precum cea în discuție în litigiul principal, referitoare la comisionul de acordare a unui împrumut sau credit, care are ca obiect remunerarea serviciilor privind analiza, redactarea și procesarea individuală a unei cereri de împrumut sau de credit (studiul viabilității împrumutului, al solvabilității debitorului, al situației sarcinilor imobilului asupra căruia se va constitui ipoteca etc.), drept condiții pentru acordarea sa, care este prevăzută în mod expres în legislația națională ca fiind o remunerație pentru formalitățile inerente acordării împrumutului sau creditului, nu

determină, contrar cerinței de bună-credință și în detrimentul consumatorului, un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, este contrară articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

13 Cu titlu introductiv, trebuie să se arate că, în măsura în care reiese din cererea de decizie preliminară că instanța de trimitere, prin intermediul primei întrebări, dorește să se stabilească dacă clauza în discuție în litigiul principal poate fi considerată ca fiind exceptată de la mecanismul de control al clauzelor abuzive, care este prevăzut la articolul 3 alineatul (1) și la articolul 4 alineatul (1) din Directiva 93/13, pentru motivul că un comision de acordare este unul dintre elementele principale ale prețului și, prin urmare, un element esențial al contractului, prima întrebare privește, în pofida menționării articolelor 3-5 din această directivă, numai interpretarea articolului 4 alineatul (2) din directiva menționată.

14 Trebuie să se considere că, prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că se opune unei jurisprudențe naționale care, având în vedere o reglementare națională care prevede că comisionul de acordare remunerează serviciile privind analiza, acordarea sau procesarea împrumutului sau a creditului ipotecar sau alte servicii similare, consideră că acea clauză prin care se stabilește un astfel de comision intră în sfera „obiectului [principal al] contractului” în sensul acestei dispoziții, pentru motivul că acesta reprezintă unul dintre elementele principale ale prețului.

15 Potrivit dispoziției menționate, aprecierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definirea obiectului principal al contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate drept contraprestație, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil.

16 În consecință, în cadrul litigiului principal, controlul caracterului abuziv al acestei clauze ar putea fi limitat în conformitate cu articolul 4 alineatul (2) numai în cazul în care clauza privind comisionul de acordare se încadrează în una dintre cele două categorii menționate la punctul anterior. În speță, instanța de trimitere solicită Curții să se pronunțe cu privire la domeniul de aplicare al primei categorii, și anume cea referitoare la „obiectul principal al contractului”.

17 În această privință, Curtea a statuat că acele clauze contractuale care se circumscriu noțiunii de „obiect [principal al] contractului”, în sensul articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, trebuie înțelese ca fiind cele care stabilesc prestațiile esențiale ale acestui contract și care, ca atare, îl caracterizează. În schimb, clauzele care au un caracter accesoriu în raport cu cele care definesc esența însăși a raportului contractual nu pot fi circumscrise noțiunii menționate (Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctele 35 și 36, precum și Hotărârea din 3 octombrie 2019, Kiss și CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punctul 32).

18 În cadrul unui contract de credit, împrumutătorul se angajează, în principal, să pună la dispoziția împrumutatului o anumită sumă de bani, acesta din urmă angajându-se, la rândul său, în principal să ramburseze, în general cu dobândă, această sumă potrivit termenelor de scadență prevăzute (Hotărârea din 10 iunie 2021, BNP Paribas Personal Finance, C-776/19-C-782/19, EU:C:2021:470, punctul 57 și jurisprudența citată).

19 În Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578, punctul 64), Curtea a statuat că un comision de acordare nu poate fi considerat ca fiind o prestație esențială a unui împrumut ipotecar pentru simplul fapt că este inclus în costul total al acestuia.

20 În speță, instanța de trimitere menționează, în cererea sa de decizie preliminară, Hotărârea 44/2019 din 23 ianuarie 2019, în care s-a considerat că comisionul de acordare constituie, împreună cu dobânzile remuneratorii, prețul contractului de împrumut sau de credit ipotecar și, prin urmare, intră în sfera „obiectului [principal al] contractului” în sensul articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13. Această constatare a fost formulată ținând seama în special de legislația națională relevantă, care definește acest comision de acordare ca fiind o remunerație pentru serviciile privind analiza, acordarea sau procesarea împrumutului sau a creditului sau pentru alte servicii similare, dar care sunt întotdeauna inerente activității împrumutătorului.

21 În această privință, trebuie amintit că articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 prevede o excepție de la mecanismul de control pe fond al clauzelor abuzive, astfel cum este prevăzut în cadrul sistemului de protecție a consumatorilor pus în aplicare prin această directivă, și că, prin urmare, acestei dispoziții trebuie să i se dea o interpretare strictă [Hotărârea 12 ianuarie 2023, D. V. (Onorarii de avocat – Principiul tarifului orar), C-395/21, EU:C:2023:14, punctul 30 și jurisprudența citată].

22 Din explicațiile furnizate de instanța de trimitere, precum și din textul primei întrebări rezultă că comisionul de acordare acoperă remunerația pentru serviciile privind analiza, acordarea sau procesarea împrumutului sau a creditului ori pentru alte servicii similare inerente activității împrumutătorului prilejuite de acordarea împrumutului sau a creditului.

23 Or, având în vedere obligația de a interpreta în sens strict articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, obligația de a remunera astfel de servicii nu poate fi considerată că se încadrează în angajamentele principale care rezultă dintr-un contract de credit, astfel cum sunt acestea identificate de jurisprudența amintită la punctul 18 din prezenta hotărâre, și anume, pe de o parte, punerea la dispoziție a unei sume de bani de către împrumutător și, pe de altă parte, rambursarea acestei sume, în general cu dobândă, potrivit termenelor de scadență prevăzute. Astfel, ar fi contrar acestei obligații de interpretare strictă să se includă în noțiunea „obiectul principal al contractului” toate prestațiile care se referă doar la obiectul principal în sine și care au, prin urmare, un caracter accesoriu în sensul jurisprudenței amintite la punctul 17 din prezenta hotărâre.

24 Având în vedere motivele care precedă, este necesar să se răspundă la prima întrebare că articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că se opune unei jurisprudențe naționale care, având în vedere o reglementare națională care prevede că comisionul de acordare remunerează serviciile privind analiza, acordarea sau procesarea împrumutului sau a creditului ipotecar sau alte servicii similare, consideră că acea clauză prin care se stabilește un astfel de comision intră în sfera „obiectului contractului” în sensul acestei dispoziții, pentru motivul că acesta reprezintă unul dintre elementele principale ale prețului.

Cu privire la a doua întrebare

25 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că se opune unei jurisprudențe naționale care, pentru a aprecia caracterul clar și inteligibil al unei clauze care reglementează un element esențial al contractului de împrumut sau de credit ipotecar, ia în considerare aspecte precum cunoașterea extinsă a clauzei respective de către consumatori, informațiile obligatorii pe care instituția financiară trebuie să le furnizeze potențialului împrumutat în conformitate cu reglementarea fișelor de informații standardizate, publicitatea instituțiilor bancare și atenția deosebită acordată acestei clauze de consumatorul mediu, precum și faptul că formularea, amplasarea și structura clauzei menționate conduc la concluzia că aceasta constituie un element esențial al contractului.

26 Cu titlu introductiv, este necesar să se arate că această a doua întrebare vizează aprecierea caracterului clar și inteligibil, în sensul articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, al unei clauze care stabilește un comision de acordare precum cea în discuție în litigiul principal. Or, din răspunsul dat la prima întrebare reiese că o astfel de clauză nu intră în sfera „obiectului [principal al] contractului” în sensul acestei dispoziții.

27 Având în vedere acest răspuns, ultimul element menționat de instanța de trimitere în cea de a doua întrebare trebuie interpretat în sensul că vizează faptul că formularea, amplasarea și structura clauzei care stabilește comisionul de acordare permit să se constate că acesta din urmă constituie un element „important” al contractului de împrumut sau de credit ipotecar, calificarea drept element „esențial” fiind rezervată elementelor care intră în sfera „obiectului [principal al] contractului” în sensul articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, astfel cum reiese din jurisprudența amintită la punctul 17 din prezenta hotărâre.

28 Acestea fiind precizate, aceeași cerință privind transparența precum cea prevăzută la articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 figurează de asemenea la articolul 5 din această directivă, care prevede că clauzele contractuale în formă scrisă trebuie „întotdeauna” să fie redactate într-un limbaj clar și inteligibil. După cum a statuat deja Curtea, cerința privind transparența, astfel cum figurează în prima dintre aceste dispoziții, are aceeași întindere precum cea avută în vedere în cea de a doua dispoziție (Hotărârea din 3 octombrie 2019, Kiss și CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punctul 36, precum și jurisprudența citată).

29 Prin urmare, pentru a da un răspuns util instanței de trimitere, trebuie să se considere că, prin intermediul celei de a doua întrebări, aceasta solicită în esență să se stabilească dacă articolul 5 din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că, pentru a aprecia caracterul clar și inteligibil al unei clauze dintr-un contract de împrumut sau de credit ipotecar care prevede perceperea unui comision de acordare, sunt pertinente elemente precum cunoașterea extinsă a clauzei respective de către consumatori, informațiile pe care instituția financiară este obligată în temeiul dispozițiilor legale să le furnizeze potențialului împrumutat, publicitatea instituțiilor bancare, atenția deosebită pe care consumatorul mediu o poate acorda acestei clauze, în măsura în care aceasta prevede plata integrală a unei sume substanțiale cu ocazia acordării acestui împrumut sau a acestui credit, precum și faptul că formularea, amplasarea și structura clauzei ar permite să se constate că aceasta constituie un element important al contractului.

30 Curtea a subliniat că cerința privind transparența clauzelor contractuale, prevăzută la articolul 5 din Directiva 93/13, nu poate fi redusă numai la caracterul inteligibil al acestora pe plan formal și gramatical, ci că, dimpotrivă, întrucât sistemul de protecție pus în aplicare de directiva menționată

se întemeiază pe ideea că un consumator se găsește într-o situație de inferioritate față de profesionist în ceea ce privește printre altele nivelul de informare, această cerință privind redactarea clară și inteligibilă a clauzelor contractuale și, prin urmare, privind transparența, impusă de aceeași directivă, trebuie înțeleasă în mod extensiv (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578, punctul 67, precum și jurisprudența citată).

31 Astfel, cerința menționată trebuie înțeleasă în sensul că impune nu numai ca respectiva clauză să fie inteligibilă pentru consumator pe plan gramatical, ci și ca respectivul contract să expună în mod transparent funcționarea concretă a mecanismului la care se referă clauza în discuție, precum și, dacă este cazul, relația dintre acest mecanism și cel prevăzut de alte clauze, astfel încât consumatorul să fie în măsură să evalueze, în temeiul unor criterii precise și inteligibile, consecințele economice care decurg pentru el din aceasta (Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578, punctul 67, precum și jurisprudența citată).

32 Desigur, din această jurisprudență nu rezultă că creditorul este obligat să detalieze în contractul în cauză natura tuturor serviciilor furnizate în schimbul costurilor prevăzute de una sau de mai multe clauze contractuale. Cu toate acestea, având în vedere protecția pe care Directiva 93/13 urmărește să o acorde consumatorului ca urmare a faptului că se află într-o situație de inferioritate față de un profesionist în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, este necesar ca natura serviciilor furnizate efectiv să poată fi în mod rezonabil înțeleasă sau dedusă din contractul avut în vedere în ansamblul său. În plus, consumatorul trebuie să fie în măsură să verifice dacă nu există o suprapunere între diferitele costuri sau între serviciile pe care acestea din urmă le remunerează (Hotărârea din 3 octombrie 2019, Kiss și CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punctul 43).

33 Astfel cum reiese dintr-o jurisprudență constantă, claritatea și caracterul inteligibil al clauzei în discuție în litigiul principal trebuie să fie examinate de instanța de trimitere în raport cu ansamblul elementelor de fapt relevante, printre care figurează publicitatea și informarea furnizate de împrumutător în cadrul negocierii unui contract de împrumut, și ținând cont de nivelul de atenție care poate fi așteptat de la un consumator mediu normal informat și suficient de atent și de avizat (Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578, punctul 68, precum și jurisprudența citată).

34 La punctul 69 din Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578), Curtea a statuat că cerința privind transparența, care rezultă atât din articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, cât și din articolul 5 din aceasta, se opune unei jurisprudențe potrivit căreia o clauză contractuală este considerată ca fiind în sine transparentă, fără a fi necesar să se procedeze la o examinare precum cea descrisă la punctele 31-33 din prezenta hotărâre.

35 În această privință, la punctul 70 din Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578), Curtea a precizat că revine instanței naționale sarcina de a verifica dacă instituția financiară a comunicat consumatorului elementele suficiente pentru ca acesta din urmă să ia cunoștință de conținutul și de funcționarea clauzei care îi impune plata unui comision de acordare, precum și rolul său în contractul de împrumut. În acest mod, consumatorul va avea acces la motivele care justifică remunerația corespunzătoare

acestui comision (a se vedea prin analogie Hotărârea din 26 februarie 2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, punctul 77), putând astfel să evalueze întinderea angajamentului său și în special costul total al contractului respectiv.

36 În cererea sa de decizie preliminară, Tribunal Supremo (Curtea Supremă) a subliniat că, contrar informațiilor furnizate Curții de instanța de trimitere în contextul cauzelor Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 și C-259/19), din jurisprudența sa nu reiese nicidecum că o clauză contractuală care stabilește un comision de acordare, precum cea în discuție în litigiul principal, ar trebui considerată ca îndeplinind „automat”, în special în raport cu obligațiile impuse de reglementarea națională relevantă, cerința de transparență care rezultă atât din articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, cât și din articolul 5 din aceasta. În acest context, Tribunal Supremo (Curtea Supremă) solicită Curții să se pronunțe cu privire la posibilitatea de a lua în considerare elementele menționate în cea de a doua întrebare, pentru a aprecia caracterul clar și inteligibil al unei astfel de clauze.

37 În această privință, trebuie amintit că, în cadrul procedurii prevăzute la articolul 267 TFUE, care este întemeiată pe o separare clară a funcțiilor între instanțele naționale și Curte, orice apreciere a situației de fapt și a dreptului național este numai de competența instanței naționale (a se vedea printre altele Hotărârea din 19 septembrie 2019, Lovasné Tóth, C-34/18, EU:C:2019:764, punctul 42). În plus, Curtea a statuat în mod repetat că nu este de competența sa, în cadrul unei trimiteri preliminare, să se pronunțe cu privire la interpretarea dispozițiilor naționale și să hotărască dacă interpretarea dată de instanța națională este corectă, o astfel de interpretare fiind astfel de competența exclusivă a instanțelor naționale (Hotărârea din 25 noiembrie 2020, Sociálna poisťovňa, C-799/19, EU:C:2020:960, punctul 45).

38 În consecință, trebuie să se răspundă la a doua întrebare pe baza informațiilor furnizate de instanța de trimitere, din care reiese că, în temeiul jurisprudenței naționale relevante, nu se consideră că o clauză contractuală care stabilește un comision de acordare, precum cea în discuție în litigiul principal, îndeplinește automat cerința privind transparența prevăzută la articolul 5 din Directiva 93/13.

39 În ceea ce privește aprecierea caracterului clar și inteligibil al unei astfel de clauze, reiese din jurisprudența amintită la punctele 31-33 din prezenta hotărâre că instanța competentă este obligată să verifice, având în vedere ansamblul elementelor de fapt pertinente, dacă împrumutatul a fost într-adevăr în măsură să evalueze consecințele economice care rezultă din aceasta în ceea ce îl privește, să înțeleagă natura serviciilor furnizate în schimbul costurilor prevăzute de clauza menționată și să verifice că nu există o suprapunere între diferitele costuri prevăzute de contract sau între serviciile pe care acestea din urmă le remunerează.

40 În cadrul acestei aprecieri trebuie în special să fie luate în considerare formularea clauzei examinate, informațiile pe care instituția financiară le-a furnizat împrumutatului, inclusiv cele pe care este obligată să le furnizeze în conformitate cu reglementarea națională relevantă, precum și publicitatea realizată de această instituție cu privire la tipul de contract încheiat, ținând seama de nivelul de atenție care poate fi așteptat de la un consumator mediu normal informat și suficient de atent și de avizat, conform jurisprudenței amintite la punctul 33 din prezenta hotărâre.

41 În această privință, în ceea ce privește elementele la care se referă cea de a doua întrebare, trebuie să se constate, în primul rând, că cunoașterea extinsă în rândurile consumatorilor a unei clauze care prevede un comision de acordare este independentă de modul în care o astfel de clauză este

redactată în cadrul unui anumit contract, precum cel în discuție în litigiul principal. Prin urmare, notorietatea unei astfel de clauze nu este un element care poate fi luat în considerare în cadrul aprecierii caracterului său clar și inteligibil.

42 În al doilea rând, informațiile pe care instituția financiară este obligată să le ofere potențialului împrumutat în conformitate cu reglementarea națională sunt elemente pertinente pentru aprecierea caracterului clar și inteligibil, precum, în general, informațiile pe care instituția respectivă le-a furnizat împrumutatului în cadrul negocierii unui contract cu privire la condițiile contractuale și la consecințele încheierii acestui contract. Într-adevăr, astfel de informații sunt de o importanță fundamentală pentru un consumator, întrucât acesta decide în special pe baza lor dacă dorește să se oblige contractual față de un vânzător sau de un furnizor prin aderarea la condițiile redactate în prealabil de acesta (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 70).

43 În al treilea rând, trebuie să fie luată în considerare de asemenea publicitatea unei instituții financiare cu privire la tipul de contract încheiat, ca informație furnizată de împrumutător în cadrul negocierii unui contract (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 74, precum și Hotărârea din 3 octombrie 2019, Kiss și CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punctul 44).

44 În al patrulea rând, atenția specială pe care consumatorul mediu o acordă unei clauze referitoare la un comision de acordare, în măsura în care această clauză prevede plata integrală a unei sume substanțiale cu ocazia acordării împrumutului sau a creditului, poate fi luată în considerare pentru a aprecia caracterul clar și inteligibil al unei astfel de clauze. Astfel, conform jurisprudenței amintite la punctul 33 din prezenta hotărâre, este necesar să se țină cont, în cadrul acestei aprecieri, de nivelul de atenție care poate fi așteptat de la un consumator mediu, normal informat și suficient de atent și de avizat.

45 În sfârșit, în ceea ce privește, în al cincilea rând, caracteristica potrivit căreia formularea, amplasarea și structura unei clauze ar permite să se statueze că este vorba despre un element esențial al contractului, trebuie constatat că, având în vedere răspunsul dat la prima întrebare, din care rezultă că, în principiu, o clauză precum cea în discuție în litigiul principal nu este un element esențial al unui contract de împrumut ipotecar, această caracteristică corespunde unei ipoteze inexacte, astfel încât nu poate fi vorba de un element pertinent în cadrul litigiului principal.

46 În schimb, amplasarea și structura clauzei în discuție permit să se constate dacă aceasta constituie un element important al contractului. Astfel, asemenea elemente vor putea permite împrumutatului să evalueze consecințele economice care decurg pentru el din această clauză.

47 Având în vedere motivele care precedă, trebuie să se răspundă la a doua întrebare că articolul 5 din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că, pentru a aprecia caracterul clar și inteligibil al unei clauze contractuale care prevede plata de către împrumutat a unui comision de acordare, instanța competentă este obligată să verifice, având în vedere ansamblul elementelor de fapt pertinente, dacă împrumutatul a fost într-adevăr în măsură să evalueze consecințele economice care rezultă din aceasta în ceea ce îl privește, să înțeleagă natura serviciilor furnizate în schimbul costurilor prevăzute de clauza menționată și să verifice că nu există o suprapunere între diferitele costuri prevăzute de contract sau între serviciile pe care acestea din urmă le remunerează.

Cu privire la a treia întrebare

48 Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că se opune unei jurisprudențe naționale care consideră că o clauză contractuală care prevede, în conformitate cu reglementarea națională relevantă, plata de către împrumutat a unui comision de acordare, destinat să remunereze serviciile privind analiza, redactarea și procesarea individuală a unei cereri de împrumut sau de credit ipotecar, nu determină, în detrimentul consumatorului, un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract.

49 Potrivit unei jurisprudențe constante, competența Curții în materie privește interpretarea noțiunii de „clauză abuzivă”, menționată la articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, precum și criteriile pe care instanța națională poate sau trebuie să le aplice la examinarea unei clauze contractuale în raport cu dispozițiile acestei directive, având-se în vedere că este de competența instanței menționate să se pronunțe, ținând cont de aceste criterii, asupra calificării concrete a unei clauze contractuale specifice în funcție de împrejurările proprii speței. Rezultă că Curtea trebuie să se limiteze la a oferi instanței de trimitere indicații de care aceasta din urmă trebuie să țină seama pentru a aprecia caracterul abuziv al clauzei în discuție (Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578, punctul 73).

50 În ceea ce privește problema dacă cerința bunei-credințe, în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, este respectată, este important să se constate că, având în vedere al șaisprezecelea considerent al acesteia, instanța națională trebuie să verifice în acest scop dacă profesionistul, acționând în mod corect și echitabil față de consumator, se putea aștepta în mod rezonabil ca acesta din urmă să accepte o asemenea clauză în urma unei negocieri individuale (Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578, punctul 74).

51 În legătură cu examinarea existenței unui eventual dezechilibru semnificativ, aceasta nu se poate limita la o apreciere economică de natură cantitativă, întemeiată pe o comparație între valoarea totală a operațiunii care a făcut obiectul contractului, pe de o parte, și costurile puse în sarcina consumatorului prin această clauză, pe de altă parte. Astfel, un dezechilibru semnificativ poate să rezulte din simplul fapt al unei atingeri suficient de grave aduse situației juridice în care este plasat consumatorul, în calitate de parte la contractul în cauză, în temeiul dispozițiilor naționale aplicabile, fie sub forma unei restrângeri a conținutului drepturilor de care, potrivit acestor dispoziții, consumatorul beneficiază în temeiul acestui contract, fie sub forma unei piedici în exercitarea acestora sau a punerii în sarcina sa a unei obligații suplimentare, neprevăzută de normele naționale (Hotărârea din 3 octombrie 2019, Kiss și CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punctul 51).

52 Pe de altă parte, reiese din articolul 4 alineatul (1) din Directiva 93/13 că aprecierea caracterului abuziv al unei clauze contractuale se efectuează luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde (Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578, punctul 76).

53 Instanța de trimitere și instituția bancară apreciază că punctele 78 și 79 din Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578), au fost influențate de o prezentare eronată, în cererea de decizie preliminară

referitoare la cauza C-224/19, atât a legislației spaniole, cât și a jurisprudenței Tribunal Supremo (Curtea Supremă), întrucât instanța de trimitere în această cauză ar fi omis să descrie norma care reglementează în mod specific comisionul de acordare și care stabilește pentru aceasta din urmă un regim distinct de cel al altor comisioane bancare.

54 În plus, în decizia de trimitere, instanța de trimitere arată că ar putea exista o tensiune între, în esență, punctele 78 și 79 din Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578), și punctul 55 din Hotărârea din 3 octombrie 2019, Kiss și CIB Bank (C-621/17, EU:C:2019:820).

55 În această privință, trebuie amintit că, la punctul 78 din Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578), Curtea a arătat că, potrivit indicațiilor furnizate de una dintre instanțele de trimitere în aceste cauze, Legea 2/2009 impunea ca acele comisioane sau cheltuieli repercutate asupra clientului să corespundă unor servicii efectiv furnizate sau unor costuri suportate.

56 Pe baza acestor indicații și în temeiul principiilor amintite la punctul 51 din prezenta hotărâre, Curtea a statuat în esență că o clauză care ar avea ca efect scutirea profesionistului de obligația de a demonstra că condițiile stabilite de această legislație națională sunt îndeplinite în privința unui comision de acordare ar putea, sub rezerva unei verificări de către instanța competentă în lumina tuturor clauzelor contractului, să afecteze în mod defavorabil poziția juridică a consumatorului astfel cum este prevăzută de dreptul național și, pe cale de consecință, să creeze, în detrimentul acestuia, un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract.

57 În aceste condiții, aprecierea eventualei existențe a unui dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților, în ceea ce privește perceperea unui comision de acordare destinat să acopere activitățile privind analiza, acordarea sau procesarea împrumutului sau a creditului ipotecar, în conformitate cu reglementarea națională relevantă, trebuie efectuată de instanța competentă în lumina tuturor criteriilor stabilite de jurisprudența constantă amintită la punctele 49-52 din prezenta hotărâre.

58 În această privință, în legătură cu clauzele contractelor de împrumut referitoare la comisioanele prevăzute de asemenea de dreptul național, Curtea a aplicat criteriile menționate la punctul 55 din Hotărârea din 3 octombrie 2019, Kiss și CIB Bank (C-621/17, EU:C:2019:820), prin care a statuat că, cu excepția cazului în care serviciile furnizate în schimbul acestora nu fac parte în mod rezonabil din prestațiile efectuate în cadrul administrării sau al acordării împrumutului sau în care sumele aferente costurilor menționate și comisionului menționat aflate în sarcina consumatorului sunt disproporționate în raport cu valoarea împrumutului, nu rezultă, sub rezerva unei verificări de către instanța competentă, că aceste clauze afectează în mod defavorabil poziția juridică a consumatorului, astfel cum este prevăzută de dreptul național.

59 Pentru aceleași motive, o clauză contractuală reglementată de dreptul național și care stabilește un comision de acordare, care are ca obiect remunerarea serviciilor privind analiza, redactarea și procesarea individuală a unei cereri de împrumut sau de credit ipotecar care sunt necesare pentru obținerea unui astfel de împrumut sau credit, nu rezultă, sub rezerva unei verificări de către instanța competentă, a fi de natură să afecteze în mod defavorabil poziția juridică a consumatorului astfel cum este prevăzută de dreptul național, cu excepția cazului în care

serviciile furnizate în schimbul acestora nu fac parte în mod rezonabil din prestațiile descrise mai sus sau în care suma aferentă comisionului menționat aflată în sarcina consumatorului este disproporționată în raport cu valoarea împrumutului.

60 Trebuie să se mai precizeze că o jurisprudență națională din care ar rezulta că o clauză care stabilește un comision de acordare nu poate fi considerată, în orice caz, ca fiind abuzivă prin simplul fapt că are ca obiect servicii inerente activității instituției creditoare, prilejuite de acordarea împrumutului, care sunt prevăzute de reglementarea națională, ar fi contrară articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13. Astfel, o asemenea jurisprudență ar limita competențele instanțelor naționale de a efectua, inclusiv din oficiu, examinarea caracterului potențial abuziv al clauzelor în discuție în conformitate cu această dispoziție și, în consecință, nu ar garanta efectul deplin al normelor prevăzute de această directivă.

61 Având în vedere motivele care precedă, articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei jurisprudențe naționale care consideră că o clauză contractuală care prevede, în conformitate cu reglementarea națională relevantă, plata de către împrumutat a unui comision de acordare destinat să remunereze serviciile privind analiza, redactarea și procesarea individuală a unei cereri de împrumut sau de credit ipotecar poate, dacă este cazul, să nu determine, în detrimentul consumatorului, un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, cu condiția ca existența unui astfel de dezechilibru să facă obiectul unui control efectiv de către instanța competentă, în conformitate cu criteriile stabilite în jurisprudența Curții.

Cu privire la cheltuielile de judecată

62 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a patra) declară:

1) Articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii

trebuie interpretat în sensul că

se opune unei jurisprudențe naționale care, având în vedere o reglementare națională care prevede că comisionul de acordare remunerează serviciile privind analiza, acordarea sau procesarea împrumutului sau a creditului ipotecar sau alte servicii similare, consideră că acea clauză prin care se stabilește un astfel de comision intră în sfera „obiectului contractului” în sensul acestei dispoziții, pentru motivul că acesta reprezintă unul dintre elementele principale ale prețului.

2) Articolul 5 din Directiva 93/13

trebuie interpretat în sensul că

pentru a aprecia caracterul clar și inteligibil al unei clauze contractuale care prevede plata de către împrumutat a unui comision de acordare, instanța competentă este obligată să verifice, având în vedere ansamblul elementelor de fapt pertinente, dacă împrumutatul a fost într-adevăr în măsură să evalueze consecințele economice care rezultă din aceasta în ceea ce îl privește, să înțeleagă natura serviciilor furnizate în schimbul costurilor prevăzute de clauza menționată și să verifice că nu există o suprapunere între diferitele costuri prevăzute de contract sau între serviciile pe care acestea din urmă le remunerează.

3) Articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13

trebuie interpretat în sensul că

nu se opune unei jurisprudențe naționale care consideră că o clauză contractuală care prevede, în conformitate cu reglementarea națională relevantă, plata de către împrumutat a unui comision de acordare destinat să remunereze serviciile privind analiza, redactarea și procesarea individuală a unei cereri de împrumut sau de credit ipotecar poate, dacă este cazul, să nu determine, în detrimentul consumatorului, un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, cu condiția ca existența unui astfel de dezechilibru să facă obiectul unui control efectiv de către instanța competentă, în conformitate cu criteriile stabilite în jurisprudența Curții.

Semnături